

Acta Beregsasiensis

2011/1

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2011
X. évfolyam, 1. kötet
Том X, № 1
Volume X, № 1

Az Acta Beregsasiensis a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2011-es év első felének magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárai, hallgatói, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a történelem, a nyelvtudomány, az esztétika, a pedagógia, a biológia, a gazdaság és más tudományágak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: Kohut Attila, Penckófer János

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó

TÖRDELÉS: Berghauer Sándor

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-2595-11-6

© A szerzők, 2011

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

A II. Rákóczi Ferenc
Kárpátjai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Tartalom

Gazdaság

SZABOLCS PÁSZTOR: What Could the Future Bring for Africa's New Oil Exporting Countries?	9
SZPÁSSZKY GÁBOR: Beruházási folyamatok Ukrajna agrárpolitikája tükrében	19
ДНІСТРЯНСЬКИЙ МИРОСЛАВ СТЕПАНОВИЧ: Місце міжнародних регіональних об'єднань та транснаціональних корпорацій в сучасній територіально-політичній організації світу	31
SÁNDOR BERGHAUER – LÁSZLÓ GYURICZA: The Peculiarities of the Development of Tourism in Ukraine	37
BENYE JÁNOS: Tatabánya területfejlesztési koncepciója és a politika kapcsolata	45

Történelem

SIPOS MÓNICA: Kárpátalja etnikai arculatának változása 1945–2001 között	65
BARÁTH VIKTÓRIA: A donbászi munkaszolgálat a Beregszászi járás elhurcoltjainak emlékezetében	73
PALLAGI LÁSZLÓ: A „malenykij robot” a somi lakosok emlékezetében	87
BOROS LÁSZLÓ: Cserkészek és leventék Kárpátalján 1938–1941	93
BUJDOSÓ ISTVÁN: Az Ungvári Drugeth Gimnázium története (az alapítástól az 1880-as évek végéig)	101
DOBOS SÁNDOR: Levéltári források. Beregszász természetes és első mesterséges utcaneveiről	113

Egyház (történet)

SZENDREY ANITA: A beregszászi római katolikus egyház helyzete a szovjet rendszer kiépítésének kezdetén (1944–1949)	127
TÓTH ZSUZSA: A Kárpátaljai Református Egyházkerület megalakulása, egyházmegyéinek küzdelmei a Csehszlovák Köztársaság kötelékében (1920–1928)	135
МАHУРСЬКІ АНЕТТ: Adalékok a beregszászi református temető történetéhez és jellemzéséhez	143

Nyelv, nyelvtanítás, pedagógia

- БЕРЕГСАСИ АНИКО–ЧЕРНИЧКО СТЕПАН: Образовательная и языковая политика Украины как фактор языковых конфликтов 149
- MÁRTA FÁBIÁN–ILONA LECHNER–ERZSÉBET BÁRÁNY–ILONA HUSZTI: Teaching English to young learners through stories: Implementing story-based language teaching methodology in pre-service teacher training 157
- KOMONYI ÉVA–LÉTAI BÉLA: Miért nem szeretik a diákok a kémiát? 165

Természet

- SZANYI SZABOLCS: Vándorló és terjedő nagylepkefajok (Lepidoptera, Macroheterocera) Kárpátalján 179
- ILLÁR LÉNÁRD–FÁBIÁN ZOLTÁN: Nappali nagylepkék élőhelyek közötti elterjedése Tiszakeresztúrban 185
- JEVCSÁK MELINDA–KOVÁCS GIZELLA–JÁMBORNÉ BENCZÚR ERZSÉBET: Az Ungvári Botanikus Kert fásnövény anyagának felmérése és értékelése 197
- КЛИМОВИЧ П. В.: Фізико-хімічні властивості як показник ландшафтно-меліоративної характеристики ландшафтів 209

Recenzió

- HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA: Recenzió. Ukrajna nyelvi és etnikai sokszínűsége egy kötet tükrében MELNIK SZVITLANA – CSERNICKÓ ISTVÁN: Етнічне та мовне розмаїття України: аналітичний огляд ситуації 215
- LECHNER ILONA: Recenzió. HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA: „Az öreg fát már nagyon nehéz kivágni” A nemzeti és lokális identitás faktorai az ezredfordulón a kárpátaljai magyar közösségben 219

TÓTH ZSUZSA*

A Kárpátaljai Református Egyházkerület megalakulása, egyházmegyéinek küzdelmei a Csehszlovák Köztársaság kötelékében (1920–1928)

Rezümé A mai kárpátaljai régió az 1919. szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye-ben aláírt szerződés értelmében Podkarpatszka Rusz néven a Csehszlovák Köztársaság fennhatósága alá került az 1938. november 2-án aláírt bécsi döntésig, illetve az anyaországhoz történő 1939-es teljes visszacsatolásáig. Ez alatt a közel húsz év alatt a terület több társadalmi és közigazgatási változáson ment keresztül, melyek a későbbi időkre is nagy hatást gyakoroltak. A kárpátaljai magyar református egyház élete és felépítése is jelentős részben átalakult. A kezdeti időszakban figyelhetőek meg a legalapvetőbb változások az egyház szerkezetét, illetve a működését illetően. Az 1920–1928-ig terjedő évek jelentették az egyház számára azt az időszakot, mely során az autonómiába belefoglalt jogaikért küzdöttek, amelyet a csehszlovák állam hosszú évekig nem volt hajlandó elismerni.

Резюме Після підписання Сен-Жерменського мирного договору (10 вересня 1919 року) територія сучасної Закарпатської області увійшла до складу Чехословацької Республіки під назвою Підкарпатська Русь і перебувала у складі цієї держави аж до Віденського арбітражу 2 листопада 1938 року та остаточного приєднання до Угорщини в 1939 році. Протягом цих двох десятиліть у нашому краї відбувся ряд соціальних та адміністративних змін, які мали значний вплив на подальші події. Структура та життя Закарпатської угорської реформатської церкви також значно змінилися. У перші роки цього періоду спостерігаються найбільш суттєві зміни в структурі та роботі церкви. 1920–1928 роки були саме тим періодом, коли церква боролася за свої автономні права, які Чехословацька республіка не визнавала протягом тривалого часу.

A kárpátaljai református gyülekezetek körében zavart keltett az a folyamat, mely során elszakadtak a Magyarországi Református Egyháztól, s megélhetésük ezután a csehszlovák államtól függött. Ennek következtében többször is volt arra példa, hogy megtagadták az egyházi járadékok befizetését, ami megbénította a gyülekezetek életét, mivel ezáltal megfosztották a lelkészeket és a tanárokat a fizetésüktől. Munkácson adományokat kezdtek el gyűjteni az egyház szükségleteinek kielégítésére.¹ A helyzetet tovább nehezítette a szélsőséges és más vallású mozgalmak tevékenykedése a lelkészek ellen. Idetartoztak elsősorban a pravoszláv irány szóvivői, a görög katolikus egyház szószólói, továbbá a baptisták, illetve a jehovisták. Az állami vezetés felismerte az előbb említett szervezeteknek a munkájában azt az eszközt, mely a református egyházat megsemmisíthette volna, így támogatást nyújtott azok megvalósításához.² Végül ultimátumban fogalmazták meg a kormány részéről azt, hogy Kárpátalja abban az esetben kapja meg az autonómiát, ha gyülekezetei leszakadnak magyarországiaktól.³ Eleget téve az ultimátum feltételeinek, ez meg is történt. A kárpátaljai református gyülekezetek ennek ellenére igyekeztek együttműködni a magyarországi református egyházkerületekkel, ami elég nehezen működött, hisz a Csehszlovák Köztársaság egyértelműen Csehszlovákia területén képzelte el a Magyarországtól különvált országos református egyházat.

A jelentős részben magyar nemzetiségű református egyház, így az újonnan megalakult állam kereteibe volt kényszerítve. A csehszlovák területen lévő egyházmegyéik viszont már az 1920-as években szervezkedni kezdtek egy egységes magyar református egyház létrehozására.⁴ Az egyház felállításának feladatával elsőként Révész Kálmán

* Kutató-történész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola volt történelem–angol szakos hallgatója. A tanulmányt Bocskor Andrea lektorálta.

¹ Radvánszky Ferenc (főszerk.) 2000: /Kárpátaljai református templomok./ Ungvár–Beregszász, Tárogató Kiadó, 7. o.

² Gulácsy Lajos 2000: /Mélyégből a magasba bizonysgátétel az elmúlt időről./ Munkács, Kárpátaljai Református Egyház sajtóosztálya, 54. o.

³ Radvánszky Ferenc (szerk.): 2000, 8. o.

⁴ Csomár Zoltán 1940: /A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története (1918–1938)./ Ungvár, Magyar királyi állami nyomda, 11. o.

püspököt bízták meg, aki később lemondott hivataláról. Helyette Pálóczi-Czinke István folytatta tovább a tárgyalásokat, s inkább azon igyekezett, hogy a kárpátaljai gyülekezetet a Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerülethez csatolja.⁵ Kárpátalja területén maradt Beregi és Máramaros–Ugocsbai Egyházmegyék ekkor még saját alapokon éltek. A Tiszáninneri Egyházkerület ugyan felhívta a Beregi Egyházmegye esperesi hivatalának figyelmét a csatlakozásra, ők azonban erre nem voltak hajlandóak.⁶ A hovatartozás kérdésében folytatott megbeszélések során az Ungi Egyházmegye kérdése többször is felmerült, mely sarkalatos pontját képezte a tárgyalásoknak, ugyanis közigazgatásilag a terület déli, magyarlakta része Szlovákiához tartozott.⁷ 1921. október 7-én az Ungi Református Egyházmegye ungvári közgyűlésén kimondták, hogy támogatják a kárpátaljai ungi egyházközségek különválását a szlovenszkói ungi résztől.⁸ Ennek lett az eredménye, hogy létrehozták az Ung-Kárpáti egyházmegyét, melynek élére Komjáthy Gábor lelkész került.⁹

A kormánnyal folytatott hosszabb tárgyalások eredményeképpen egy teljesen új egyházkormányzatot hoztak létre. Az egyházmegyékben megtartott lelkészgyűlések a kárpátaljai egyházmegyék egyesülése mellett foglaltak állást. A végleges döntés meghozatalára az 1921. augusztus 2-ai Beregszászon tartott tanácskozáson került sor, melynek programját a következő pontokban fogalmazták meg:

1. „Egyházkerület alapításának szükségessége, megfelelő alapító gyűlés megszervezése
2. A név megállapításának kérdése
3. Kérelem a konventbe és a zsinatba való belépés iránt a szlovákiai kerületekkel együtt
4. Javaslatétel az alapító gyűlés helyére és idejére vonatkozólag
5. A püspöki beiktatás helyének és idejének megállapítása
6. Választási ajánlások a kerület részére
7. Pénzügyi bizottság megalakítása.”¹⁰

Biki Ferenc, az Ugocsbai Egyházmegye esperese indítványozta a három egyházmegye egyesülését. Pálóczi-Czinke István továbbra is kitartott korábbi elképzelése mellett, hogy a kárpátaljai reformátusok ne önállóan szerveződjenek, hanem csatlakozzanak a Tiszáninneri Egyházkerülethez. A tárgyalások végül azzal zárultak, hogy létrehoztak egy tíztagú bizottságot, melynek az volt a feladata, hogy képviselje a régió református gyülekezeteinek érdekeit a kárpátaljai kormányzósággal való tárgyalások során.¹¹

A Beregi Egyházmegye 1921. szeptember 15-én Beregszászon tartott közgyűlésének jegyzőkönyvi feljegyzéséből megtudhatjuk, hogy a „a teljhatalmú miniszter kijelentette azt, hogy Podkarpatszka Ruszban a református egyháznak külön kell szervezkednie”.¹² Az önálló református egyházkerület megalakításával a kormány magát az egyházat bízta meg. Ezért körlevélben hívták fel a lelkészek és presbiterek figyelmét, hogy szavazással hozzanak döntést az ügyben. A presbitériumok többsége a Kárpáti Egyházkerület mellett tette le voksát, s egy sem szavazott a Szlovenszkói Tiszáninneri Kerülethez való csatlakozásra. Ez szám szerint 78 gyülekezetből 73 érvényes szavazatot jelentett.¹³

1923. március 8-án Beregszászban rendkívüli gyűlésen tanácskoztak az új önálló egyházkerület jövőjéről, valamint az Ungi Egyházmegye kárpátaljai kerülethez való

⁵ Botlik József 2005: /Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I/ Nyíregyháza, IMI PRINT KFT, 226. o.

⁶ Csomár Zoltán: i. m., 1940, 19. o.

⁷ Botlik József: i. m., 2005, 226. o.

⁸ Fedinec Csilla 2002: / A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944./ Galánta-Dunaszerdahely, Fórum Intézet - Liliium Aurum, 94. o.

⁹ Fritz Peyer-Müller 1994: /A kárpátaljai református egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre./ Budapest, Református zsinati iroda tanulmányi osztálya, 79. o.

¹⁰ Uo. 82. o.

¹¹ Botlik József: i. m., 2005, 226. o.

¹² Beregi Református Egyházmegye 1921. szeptember 15-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 5. o., KRL

¹³ Radvánszky Ferenc szerk.: 2000, 8. o.

csatolásáról.¹⁴ Április 17-én ült össze a választóbizottság, mikor is megválasztották Bertók Béla munkácsi lelkészt az egyházkerület első püspökévé (80-ból 47 szavazat), György Endrét pedig főgondnoknak.¹⁵ Az új püspök ünnepélyes beiktatására június 7-én került sor a munkácsi templomban, melyen a kormány részéről egyetlen képviselő sem volt jelen.¹⁶ Az egyházkerület a Beregi, Ungi és Máramaros-Ugoosa Egyházmegyéből jött létre, mely 77 gyülekezetből, 65 ezer gyülekezeti tagból, 76 lelkész és 5 segédlelkészből tevődött össze, valamint három filiából és három missziós egyházközösségből.¹⁷

A Szlovenszkói és Ruszinszkói Egyetemes Református Egyház első törvényhozó zsinatára 1923. június 17–18-án került sor Léván, miután az 1921 és 1922-re tervezett egyrészt pénzügyi, másrészt az állam részéről folytatott semlegességi politika miatt elmaradt.¹⁸ A Kárpátaljai Református Egyházkerület megalakulását követően már törvényesen megválasztott képviselőkkel vett részt a zsinaton, akik a következők voltak: Biki Ferenc, Komjáthy Gábor, Sütő Áron és Bary Gyula. A világi részről pedig Polchy István, Egry Ferenc, Komáromi Lajos és Korláth Endre, valamint Molnár Ferenc tanító volt jelen.¹⁹ Titkos szavazással megválasztották Palóczi-Czinke István lelkészt elnöknek, alelnöknek pedig Bertók Bélát. A zsinat egyik lezárásaként az állam elismerte, hogy a szlovákiai református egyház a Csehszlovák Köztársaság keretein belül önálló. Ezzel a kijelentéssel a magyarországi testvérkapcsolat teljes lezárását szerették volna megerősíteni.²⁰

1924. június 26–27-én került sor a Kárpátaljai Református Egyházkerület közgyűlésére Beregszászban. A tanácskozáson a következő határozat született: „... a kárpátaljai egyházkerület megalakulását a kormány s annak ruszinszkói exponense, a kormányzóság, hivatalosan még ma sem vette tudomásul, (...) a kerület semmiféle államsegélyben nem részesül, (...) a kormányzóság tanügyi vezetése az egyház autonómiáját megsértve, a püspöki hivatalt kikerülve egyenes érintkezést folytat kisebb egyházi alakulatokkal ...”.²¹

Az egyházkerület küzdelmei, a Podkarpatszka Rusz területén a megalakulását követő években is tovább folytatódtak. Hivatalosan ugyan nem szűnt meg az autonómia, viszont a kormány nagyon hosszú ideig nem volt hajlandó elismerni sem az egyházkerületet, sem pedig annak püspökét.²² Ez a helyzet jelentős részben megalapozta az egyház és az állam közötti bizalmatlan kapcsolatot.

Az egyházmegyéknek több téren is meg kellett küzdeni a kormánnyal, hogy az autonómiába megfogalmazott jogaikkal gyakorlatba is tudjanak élni. Egyik legfőbb feszültségi forrást képezett az egyházi tisztviselők állampolgársági ügye. A probléma a kezdetektől fogva fennállt és „Damoklész kardjaként” lebegett a lelkészek feje felett. Az egyházkerület megalakításának első szakaszában még nem tették függővé az egyházi alkalmazottak munkáját az állampolgárságtól. 1920-ban azonban felszólították őket, hogy adják be kérelmüket a csehszlovák állampolgárság megszerzésére. Egy hirdetmény jelent meg Kassán az *Esti Újság* c. lapban, melyben felszólították az egyházi képviselőket, hogy december 31-i hatállyal tegyék le fogadalmukat. A Beregi Egyházmegyét illetően Bertók Béla privát úton értesült az újságcikkről december 30-án. Ezt követően 31-én levélben fordult a kormányzósághoz, hogy az ügyet az autonómiában megfogalmazott feltételek szerint az egyház saját berkeiben oldja meg. Válasz a levélre egészen az 1921. szeptemberi közgyűlésig nem érkezett. A kialakult helyzet megoldására ezen a közgyűlésen döntés született az egyházi tisztviselők fogadalomtételéről, azzal a feltétellel, hogy „csak testületileg történhetik meg”.²³

¹⁴ Fedinec Csilla: i. m., 220, 118. o.

¹⁵ Fritz Peyer-Müller: i. m., 1994, 118. o.

¹⁶ Uo. 122. o.

¹⁷ Botlik József: i. m., 2005, 226. o.

¹⁸ Fedinec Csilla: i. m., 2002, 122. o.

¹⁹ Fritz Peyer-Müller: i. m., 1994, 124. o.

²⁰ Uo., 136-137. o.

²¹ Fedinec Csilla: i. m., 2002, 133. o.

²² Botlik József: i. m., 2005, 227. o.

²³ Beregi Református Egyházmegye, 1921. szeptember 15., 6. o.

A további tárgyalások következményeképpen arról döntöttek, hogy előbb az egyházmegye esperese tegye le fogadalomát. Az előírtaknak megfelelően december 27-én 10 órára kellett megjelennie fogadalomtételre. A kérésnek eleget téve Bertók Béla egy tolmáccsal az arra kijelölt napon ezt meg is tette Ungváron. A tanügyi referens, aki illetékes volt az ügyben, ekkor nem tartózkodott hivatalában, s mint később kiderült, igazából senki sem tudott a megbeszélésről. Bertók Béla levélben fordult magához a Beneshez, aki január 1-jén Munkácson járt, s közölte vele sérelmeit, miszerint a kormány képviselői nem az autonómiában megszabott úton kezelik az egyház ügyeit.

1922. november 9-én Beregszászon tartott köz- és bírósági gyűlésen már Szentimrey József tartotta az esperesi beszámolót, amikor is még mindig megoldatlan kérdésként kezelték a lelkészek állampolgárságának ügyét. Ez ügyben az újonnan megválasztott esperes elhangzott jelentése alapján háromszor járt Ungváron, s személyesen adta át a lelkészek fogadalmi kérvényét az illetékes kormányzerveknek, ahol szóbelileg „18 lelkésztől minden kifogás nélkül kivételük a fogadalom, azonban ez 14 rendes és 2 segédlelkészre redukálódott később kik 2 lelkész kivételével már le is tették a fogadalomát. A többi 20 lelkész két kategóriába osztottat... a második kategóriába az a 12 lelkész tartozik, mint akiknek nincs állampolgárságuk”.²⁴ Ezzel kapcsolatosan a közgyűlés részéről az a határozat született, hogy memorandummal forduljanak a köztársasági elnökhöz, s tárják fel a kormány előtt a lelkészek helyzetét s „azokat a következményeket, melyek az ő esetleges kiutasításaikkal az egyes egyházak s közvetve magának az államnak a békéjét is fenyegeti...”²⁵

Az 1923. áprilisi esperesi jelentés arról számol be, hogy 11 lelkésznek állampolgársági, s ezáltal fogadalomtételi ügye még nem tisztázott a közgyűlés napjáig sem. Tudomást szereztek arról is, hogy a 11 lelkész közül Szutor Jenő beregszászi lelkészt kiutasították. Az ügy megoldása érdekében a közgyűlés sürgönnyel fordult a belügyminiszterhez, a köztársasági elnökhöz, hogy „pénzt és időt nem kímélve, záros határidőn belül”²⁶ semlegesítse meg ezt az utasítást, illetve ha nem oldódik meg ez az ügy, a püspök és a főgondnok személyesen keresse fel a köztársasági elnököt. A jelentés további részében azt olvashatjuk, hogy Rácz Miklós badalói lelkészt is kiutasították a köztársaság területéről. Az egyházkerület ebben a kérdésben tárgyalást kezdett a kormány képviselőivel, akik arról biztositották őket, hogy „senkinek nem lesz bántódása”.²⁷

Szutor Jenő beregszászi és Molnár Ferenc asztélyi lelkészek ügyében később az a hír érkezett, hogy a legutóbbi gyűlés óta egész családjukkal (Molnár Ferenc 1923. július 19-én, Szutor Jenő augusztus 2-án) együtt elköltöztek otthonaikból.²⁸ Ezenkívül még nyolc olyan lelkész volt ebben az időben, kiknek állampolgársági ügye nem volt tisztázva, s az első kérvényüket is elutasították. Bár a kormány részéről újabb biztatás érkezett, hogy az ügy megoldása folyamatban van és hogy a második kérelmet már minden bizonnyal el fogják fogadni.²⁹

Az 1924. október 30-án tartott gyűlésen Pói József haranglábi lelkész ismertette az ellene kiadott kiutasítási rendeletet, melyben a következők voltak megfogalmazva: „Nevezett magyar állampolgárnak van kimutatva, ezen a területen érvényes igazolványok nélkül tartózkodik, rendetlen élete és eljárása felháborodást, elégedetlenséget és viszálykodást kelt a lakosság körében; az ő itteni tartózkodása a közrend és biztonság szempontjából nem szolgál javára sem az államnak sem a községnek.”³⁰

²⁴ Beregi Református Egyházmegye 1922. november 9-én Beregszászban tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve., 5. o.

²⁵ Uo. 9. o.

²⁶ Beregi Református Egyházmegye 1923. április 26-án Beregszászban tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve, 8. o., KRL

²⁷ Beregi Református Egyházmegye 1923. szeptember 28-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 9. o., KRL

²⁸ Uo. 13. o.

²⁹ Beregi Református Egyházmegye 1924. október 30-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 14. o., KRL

³⁰ Beregi Református Egyházmegye 1924. október 30-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 14. o., KRL

Az egyházi tisztviselők állampolgársággal kapcsolatos problémái a Beregi Egyházmegyén kívül a másik két egyházmegyére is jellemző volt és továbbra is fennállt, még négy évvel a Kárpátaljai Református Egyházkerület létrejötte után is. 1928. januárjában, a Pozsonyban tartott törvényhozói zsinaton ismét sor került annak megvitatására. Siménfalvy Árpád, az egyházkerület egyik világi képviselője indítványában kérte, hogy mondják ki: „a lelkészek, akik valamely szlovenszkói és ruszinszkói egyházközségben ténylegesen lelkészi állást töltenek be megválasztásuk és állásaikba való beiktatásuk folytán eo ipso³¹ megszerezték az állampolgárságot, mégpedig visszamenőleg az állam változásától...” A javaslatot először nem fogadták el, inkább arról döntöttek, hogy az alkotmányozó bizottság elé terjesszék.³² A hatodik, január 28-ai ülésen az előző indítványt a következővel egészítette ki: készítsenek egyfajta kimutatást, felsorolást a neveikkel és személyi adatokkal együtt, amit a kormányhoz terjesszenek be és kérvényezzék az állampolgárság megadását „közigazgatási díj (dafka) fizetése nélkül”. A kérdés lezárásául kijelentették, hogy amennyiben a kormány megadja az állampolgárságot a felterjesztett személyek részére, a zsinat felhatalmazta az előző kiegészítések eltörlésével. A javaslatokat a zsinat elfogadta.³³

Az egyház és a kormány közötti feszült viszony másik fő forrását az iskolák képezték. A Beregi Egyházmegyét illetően az 1919–20-as évet szüneteltették az oktatásban, mely elsősorban a tanárok állampolgársági fogadalomtételével volt kapcsolatos.³⁴ 1921-ben a tanügyi osztály részéről egy olyan rendelet jelent meg, mely szerint azokban az iskolákban, ahol több tanár működik, „tekintet nélkül arra, hogy milyen vallásúak, s tekintet nélkül arra, hogy állami vagy felekezeti iskolában tartoznak”,³⁵ az osztályokat felosztják, s a diákokat összevegyítik. Ez ügyben az esperes többször is járt az illetékes szerveknél, de nem voltak hajlandók visszavonni a rendeletet. Csak ott hagyták változatlanul az osztályokat, ahol a lelkész és a presbitérium felszólaltak az ügygel kapcsolatosan. Lánczy Béla beregdédai és Fóris Endre barkaszói lelkészek jelentése arról számolt be, hogy a tanügyi osztály által kiadott 15608-as rendeletben arra szólították fel azokat a közösségeket ahol „több iskola van felekezeti vagy állami, vagy 2-3 felekezeti”,³⁶ hogy a tanulókat ne vallás, hanem osztály szerint osszák szét. Ezen felháborodva a lelkészek megtették a megfelelő lépéseket. A dédai iskolákban a lelkész erejének és határozott fellépésének köszönhetően megoldódott a probléma. Barkaszón viszont a presbitérium általi levélre az a válasz érkezett a tanügyi részéről, miszerint senkinek nem áll jogában kitalálni az iskolába beiratkozott más vallású diákokat.³⁷

Az Ungi Egyházmegyében is voltak az előbb említett problémával hasonlatosak: „az ungvári középiskolába járó ungvári gyermekek részére az igazgatóság a vallásóra adását azzal az indoklással tagadta meg, hogy a magyar, a ruszin és a cseh tagozatokba járó ref. gyermekek száma nem éri el külön-külön a húszat...” Ezért a hittanórákat az egyház saját hivatali helyiségében tartotta meg és óránként 20 koronát fizetett érte. Az egyházkerület képviselői kérték, hogy a református gyerekeket összevontan oktassák az iskolában és a vallástanítási órákat az állam fizesse.³⁸

A kárpátaljai egyházmegyék igen nagy figyelmet fordítottak a felekezeti iskolákban zajló minél hatékonyabb oktatásra, hogy ezzel is a református eszmét erősítsék a diákokban. A máramaros-ugocsai térségből felhívással fordultak 1927-ben a konvent felé, miszerint kérik, hogy a református felekezeti iskolákban csak református szerzők

³¹ Értsd: magától értetődően, természetesen

³² A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház 1928. január 24-26-ai Pozsonyban tartott törvényhozó zsinatának jegyzőkönyve, 22. o., KRL

³³ Uo. 42. o.

³⁴ Beregi Református Egyházmegye 1920. november 25-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 3. o., KRL.

³⁵ Beregi Református Egyházmegye 1921. szeptember 15-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 6. o., KRL

³⁶ Uo. 6. o.

³⁷ Beregi Református Egyházmegye, 1922. november 9., 7. o.

³⁸ A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének Kassán 1927. november 22-én tartott rendes ülésének jegyzőkönyve, 97. o., KRL

tankönyveit használják. A konvent ezt a javaslatot „...igen nagy fontosságúnak tekinti, amennyiben bő tapasztalat igazolja, hogy a jelenlegi népiskolai tankönyvek alkalmasak arra, hogy református gyermekeink vallási és nemzeti öntudatát végképp elhomályosítsák.”³⁹ Azonban erre ekkor még nem volt lehetőség. Egy református olvasókönyv bevezetését már „égető szükségnek” tekintették. Ezért Nagy Sándor felsőszecsei tanítót bízták meg egy olvasókönyv megírásával már az 1928–29-ei évre, melyet a konventhez kellett, hogy benyújtson.⁴⁰

Ami Kárpátalja tanügyi rendszerét illeti, az 1927. november 22-én tartott Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház egyetemes konventjének jegyzőkönyvi feljegyzései során az egyház részéről a „szokatlan” szóval jellemzik. Az elmondottak alapján ekkoriban az egyházkerület gyülekezeteinek 63% -a tartott fenn felekezeti iskolákat, ami azt jelentette, hogy a magyar kálvinista népesség csak 40%-ának volt felekezeti iskolája ebben a térségben. Így a podkarpatszka ruszi tanköteles diákok 44%-a járt felekezeti iskolába. A többiek állami iskolába jártak vagy még oda se, ami a tanköteles fiatalok 7%-át tette ki. Ez elsősorban a tanítóhiánynak volt köszönhető. A kárpátaljai egyházkerület területén lévő 64 iskolából 9-ben az állam által kinevezett tanító tanított, akik ráadásul nem voltak református vallásúak. 11 református tanítói állásban üresedés volt. Az iskolák állapotát illetően a jelentésben az szerepelt, hogy az iskoláknak a 82%-a volt ötosztályú, de ezenkívül voltak négy és kétosztályúak is. A tantermek felszerelése is hiányosságot mutatott.⁴¹

Mint azt láthatjuk, a hatalomváltás következtében az egész kárpátaljai református egyház működése és tevékenysége is jelentős részben átalakult. A legnagyobb változások elsősorban az állampolgársági ügyekkel, valamint az iskolák átszervezésével voltak kapcsolatosak. A legfőbb problémát mégis az jelentette, hogy miképpen tud majd a Kárpátaljai Református Egyházkerület az autonómiában megfogalmazott jogai szerint élni.

IRODALOM

- Botlik József (2005). Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I. Nyíregyháza, IMI PRINT KFT.
 Csomár Zoltán (1940). A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története (1918–1938). Ungvár, Magyar királyi állami nyomda.
 Fedinec Csilla (2002). A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944. Galánta–Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum.
 Fritz Peyer–Müller (1994). A kárpátaljai református egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre. Budapest, Református zsinati iroda tanulmányi osztálya.
 Gulácsy Lajos (2000). Mélységből a magasba bizonyágtétel az elmúlt időkről. Munkács, Kárpátaljai Református Egyház sajtóosztálya.
 Radvánszky Ferenc (főszerk.) (2000). Kárpátaljai református templomok. Ungvár–Beregszász, Tárógató Kiadó.

FORRÁSOK

- A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház 1928. január 24–26-ai Pozsonyban tartott törvényhozó zsinatának jegyzőkönyve, Beregsom, 1928. Rimaszombat.
 A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének Kassán 1927. november 22-én tartott rendes ülésének jegyzőkönyve, Beregsom, 1928. Rimaszombat.
 Beregi Református Egyházmegye 1920. november 25-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgécse, 1924. Beregszász.

³⁹ A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének Kassán 1927. november 22-én tartott rendes ülésének jegyzőkönyve, 96. o., KRL.

⁴⁰ Uo. 96–97. o.

⁴¹ Uo. 18–19. o.

-
- Beregi Református Egyházmegye 1921. szeptember 15-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgecse, 1924. Beregszász.
- Beregi Református Egyházmegye 1922. november 9-ei Beregszászban tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgecse, 1924. Beregszász.
- Beregi Református Egyházmegye 1923. április 26-án Beregszászban tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgecse, 1924. Beregszász.
- Beregi Református Egyházmegye 1923. szeptember 28-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgecse, 1924. Beregszász.
- Beregi Református Egyházmegye 1924. október 30-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, Beregsom, 1925. Beregszász.

A- Acta Beregsasiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2011 – 224 с.
ISBN 978-966-2595-11-6

«Acta Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, українською, англійською та німецькою мовами за перше півріччя 2011 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, історії, педагогіки, біології, економіки та інших наук.

Наукове видання
Acta Beregsasiensis

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2011/1
Том X, № 1

РЕДАКЦІЯ: *Козут А., Пенцкофер І.*
КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*
ВЕРСТКА: *Бергхауер О.*
ОБКЛАДИНКА: *K&P*
Відповідальні за випуск: *Орос І., Шовш К.*

Здано до складання 03.05.2011. Підписано до друку 26.05.2011.
Папір офсетний. Формат 70x100/16.
Умовн. друк. арк. . Тираж 250. Зам. .

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.